

Reimer Gronemeyer

Intim viszonyunk a ganéjjal

Egy-egy menő focicsapat piaci értékét nyomtatásban olvashatjuk, amikor kitrombitálják a milliós nagyságrendű átutalási összegeket. Mások karrier-tanácsadójukat kérdezik meg, hogy megtudják, mekkora a piaci értékük. Mindenki fontolja meg – halljuk a jó tanácsot –, mennyit ér. Például ha egy új munkahelyen leendő fizetéséről kell tárgyalnia.

El tudom képzelni, hogy a futballmenedzserek fejében létezik olyan lista, amely sorrendben tartalmazza – piaci értéküknek megfelelően – a világ legjobb játékosait. Az USA professzorainak esetében ezt „ranking”-nek, rangsorolásnak hívják: A rangsorolás abban a listában csapódik le, amely a tudósokat teljesítményeik – publikációik, díjaik, kedveltségük – szerint állítja sorba. Folyóirataink bemutatják a száz legjobb ügyvédet és a száz legjobb orvost. Elképzelem, hogy egy szép napon össze lehet állítani az összes ügyvédet, az összes orvosot, az összes futballistát, az összes professzorok listáját. A művet végül azzal lehetne megkoronázni, hogy összeállítják a világ teljes népességének piaci értéklisztáját. Hogy egy európai bank vezetőségének magas a piaci értéke, tudjuk. Hogy egy szudáni falu lakóinak gyakorlatilag nincs piaci értékük, szintén tudjuk. A világ népességének piaci értékét számba vevő durva hálólal tehát már rendelkezünk. Ez legvégül megenyegedné, hogy kiszámítsuk az emberiség teljes piaci értékét, amely aztán talán tízbillió euró körül lenne.

Azok az emberek, akik nem tudnak megszabadulni a kritizálástól, talán azt fogják mondani, hogy ez mégiscsak valami globális rabszolgapiacra emlékezteti őket. Végül is nem egy ember piaci értékéről tárgyaltak-e annak idején a frissen felfedezett Amerika rabszolgapiacain? De hát éppen ez a helyzet: A csúcsporolók esetében edzett emberi hússal kereskednek, a professzorok esetében az agy szürkeállományának piaci értékét határozzák meg. **A piaci érték örökös emlegetése azt sejteti, hogy közeledünk a globális rabszolgapiacához.**

Az a derűs gondolatnélküliség, amellyel manapság a „piaci értékről”

beszélnek, az emberség visszafejlődését jelzi. *Paul Virilio* francia szociológus így írja le megérzését: „**Visszafelé megyünk, mégpedig egyre gyorsabban.**” Szinte senki sem botránkozik meg azon, hogy emberek arcéduálával látnak el. **Az emberiség visszafejlődése haladásnak mondja magát.** A humanitás fáradságosan összehordott szigetei azonban ténylegesen elsüllyednek, és valamennyien egy nihilista Jeges-tengerben kapálódzunk.

Platón óta mindig voltak olyanok, akik filozófiailag küzdöttek az ember humanizálásáért. Hogyan lehet meggyökeresíteni az emberben a szépet és a jót? Milyennek kell lennie a világnak, hogy az ember erényes lehessen? **Az ember jelleme és személye iránti kérdést most nyilvánvalóan kipiálták mint jelentéktelen dolgot;** egyszerűen eltűnik ez a kérdés, és **átadja helyét a piaci érték kérdésének,** amely a felszín, a dizájn, az eladhatóság kérdése. Mihelyt egy ember piaci értékéről beszélünk, az illető áruvá vált. Ez visszalépés és előrelépés egyidejűleg. Visszalépés – hiszen ezzel a szóval lemondunk az emberbarát személy és az élhető társadalom iránti vágyakozásunkról. Előrelépés – hiszen ezzel a szóval végérvényesen érvényre jut a közgazdaságtan mint új világuralkodó, és alávet magának minden individuumot: azok valamennyien egy globalizált piaci esemény nyersanyagáivá válnak ebben a fogalomban.

A piaci érték új szó: törmeléke annak **az új, diadalmas világvallásnak,** amely nedves gyapjútakaróként terít be minket. Ennek a vallásnak a megalapító a „chicagói fiúk”, akik azt kiáltják bele a világba: A piac önmaga fog szabályozni mindent, ha nem korlátozzuk mindenhatóságát, és ha hagyjuk, hogy működjen, ahol és ahogy akar. A „chicagói fiúk”, **a neoliberalizmus ösatyjai** – ha jól látjuk – **új istent kiáltottak ki, és ezt az istent világpiacon néven imádják az emberek.** **Az első igazi világvallással van itt dolgunk,** mivel éppen ott tartunk, hogy sikerül neki minden kontinenst és minden földi viszonyt megragadnia. Az új vallás még az ég piaci értékét is felfedezte: a NASA, az ameri-

kai világuir-hatóság éppen most kínálta föl, hogy égi reklámfelületeket bocsát rendelkezésre – persze csak azok számára, akik meg tudnak vásárolni maguknak egy darab eget. Ha a csillagsátor elhalványul fölöttünk, mert a Coca-Cola vörös, vagy a Microsoft világoskék emblémáját kell olvasnunk, akkor immár tudjuk, hogy mindenki fölött a piaci érték világít, s az igazgatja az emberek sorsát.

Ennek az új vallásnak a Betleheme tehát **Chicago;** bizonyára ott állt a jászol, ott ragyogott egy jelentéktelen felhőkarcoló fölött a csillag, amikor a közgazdászok fejében megszületett az új vallás – ahogyan egykor *Zeusz* fejből kipattant *Pallasz Athéné.* Mindenesetre Athéné szép volt. A piac szuperlény, ő az eljövendő isten – de csúnya isten. Teremtényei azzal tűnnek ki, hogy hisznek a maguk piaci értékében. **Katedrálisai a tőzsdék, papjai a spekulánsok, teológusait pedig a gazdaságtudományban kell keresni.** Ez a gazdaságtudomány nagyjából az asztrológia szintjére esett vissza – jegyzi meg találon *Horst Kurnitzky* A szent piac c. könyvében –, hiszen nem vesz tudomást a társadalommal és az egyénnel kapcsolatos ismeretekről, miközben a könyvelésre, a befektetési tanácsadásra és az üzemgazdaságra korlátozódik; vagyis olyan technikákra, amelyek figyelmen kívül hagynak minden társadalmi összefüggést, és ezáltal a gazdaságtudományok mágikus jellegét nyilatkoztatják ki.

A keresztények szemében az ember Isten képmása. A piac vallása ezt majmolja: Számára az ember a piac képmása, amiért is legfontosabb tulajdonsága – piaci értéke. Csekély nyugtalanságot lehet tapasztalni amiatt, hogy ily módon **az embert Isten képmásából arcéduálával ellátott áruvá alacsonyították le,** olyan áruvá, amelynek fel kell kínálkoznia és meg kell állnia a piacon. Két olyan ember írta le halálos fenyegetésként a piacot mint világvallást és a *Homo sapiens* áruvá alacsonyítását, akik nyilván tudják, mit beszélnek. *II. János Pál pápa* azt mondja: „A piaci kapitalizmus minden idők legsikeresebb vallásává vált.” *Soros György* befektetési menedzser pedig attól fél,

hogy „a laissez-faire kapitalizmus korlátlan fokozódása, és az, hogy a piac értékei ellepik az élet minden területét, nyitott és demokratikus társadalmunk jövőjét fenyegeti”.

Igencsak furcsa kor ez a kezdődő 21. század. Az utolsó két ember, aki még szájára veszi a kapitalizmus szót, és kritizálja azt, a pápa és egy tőzsdespekuláns.

Tudjuk, kik az új vallás alapítói. Tudjuk, hogy **az új vallás az Újvilágból jön**, ahogy az illik. Tudjuk, hogy **ennek a vallásnak a Zeuszát, Allahját, Istenét „piacnak” hívják**. Ismerjük papjait és teológusait. De mi fekszik itt az oltáron, mit mutatnak be áldozatul ennek az istennek? Mit őriznek a díszes szentségtartókban? Nos – **pénzt, dohányt, zsozsót, suskát, manit őriznek és mutatnak be áldozatul**. Már az óbabiloniak is tájékozottak voltak a mammoth illetően. Tudták, hogy az arany a pokol ganaja. „A régi kultúrákban, a mítoszban, a mesében, a babonában, a tudattalan gondolkodásban, az álomban és a neurózisban a pénz mindig a legintimébb viszonyba kerül a szarral”, mondja *Sigmund Freud*, és így folytatja: „Ismert dolog, hogy az az arany, amelyet az Ördög a szeretőinek ajánl, távozása után szarrá változik.”

Ha ez a helyzet, akkor fel kellene tudnunk ismerni, hogy **a pénz a trágalyé egyik halmazállapota, és mindenki, akinek mestersége a pénz, trágalyében úszkál**; hogy mindenki, akinek sok pénze van, trágalyébe fullad bele, és hogy minden olyan emberi kapcsolat, amelyet monetarizálnak, trágalyétól bűzlik; hogy a New York-i, a londoni, a frankfurti, a hongkongi és a tokiói tőzsde egy-egy pócegdör. Ma már látjuk, hogyan bugyog a trágalyé naponta egyre jobban minden hasadékból. A tv-híradókban ma már úgy hirdetik ki a tőzsdei árfolyamokat, mint valamikor a pápai enciklikákat: ezek az árfolyamok aztán azzá a futószalaggá válnak, amely hamarosan minden kép alatt ott halad majd – még akkor is, ha egy Shakespeare-dramáról vagy egy tv-istentszteletről van szó. A tőzsdei árfolyamok iránt korábban – emlékezetem szerint – szivarozó, buta emberek érdeklődtek. Ma benyomulnak a hírekbe, az újságok szalagcímeibe. A közgazdaságtan kitör ketrecéből. Egykoron jelképesen be volt zárva az újságok gazdasági rovatába, most kimászik az első oldalra, és begyűrűzik a tárcába, amelyben színházi intendánsok, bayreuth-i énekesnők és médiacárok piaci értékét beszélnek meg. **Eszme még soha nem volt képes olyan szívóhatást kifejteni, mint a piac eszméje**, úgyhogy mindent beszippant és föl-

szív magába, ami ellenszegül a közgazdaságosításnak. **Minden céggé változik**, mondhatnánk: az állam, a szimfonikus zenekar és az egyén is. Ezt ritka arcátlansággal *Gary Becker* neoliberais közgazdász gondolta végig. „A szerelemben csak a haszon számít”, mondja, „csak jól szemügyre kell vennünk a szerelmet, és rögtön látjuk.” *Sappho* szerelmes verseitől *Petrarca* Laurához írt szonettjeiig – mindig csak a cselekvők által észre nem vett költség-haszon-számítás volt a mozgatórugó. Vajon csodálkozhatunk-e még, hogy ezt a felfogást, amely egy kézmozdulattal leköpi az ókor és a nyugat egész történelmét, Stockholmban Nobel-díjjal jutalmazták?

A szerelem megvetése **együtt jár minden olyan műveltség megvetésével, amely nem növeli az ember piaci értékét**. Az iskoláknak és egyetemeknek az a feladatuk, hogy konténerként elképzelt ismereteket töltsenek bele az emberekbe. Minél több van bennük, annál értékesebb a személy. Olyan információknak kell bennük lenniük, amelyek naprakészek, és amelyek a rugalmas és gyorsulásra képes típus felszereléséhez tartoznak. **Ezért lehet manapság szemérmetlenül humántökről beszélni**. A gazdasági növekedés a jövőben mindenekelőtt a **szürke anyagtól** függ, azaz a jól dresszírozott agyvelőtől. Egy szóval, az Európában és Amerikában élő emberektől azt várják el, hogy változzanak át **eleven tökévé**.

Minden nagy filozófust, minden jelentős vallást a pénz megvetése jellemzi. Ebben egyek, legyen szó akár Jézusról, akár Buddháról, akár Senecáról vagy Schopenhaueréről. A pénz akadály a boldogsághoz és az üdvösséghez vezető úton. **Ma világtörténelmi fordulat kortársai vagyunk: az új világvallás keretei között most válik először neveléssé a jóra és szépre, az erényre és üdvösségre törekvés**. A közgazdaságtan nekilátott, hogy mindent lenyeljen, ami eddig önállóan tekintette magát – éppen most nyeli el, emészti meg és semmisíti meg az etika utolsó darabkáját. A közgazdaságtan agresszív gyomorsavai üzemp gazdasági oldattá változtatják át a morális kérdéseket, a megemészthetetlen morális maradékból pedig ürülék lesz.

Megkérdeshetjük, vajon ez nem a kereskedők kései bosszúja-e *Platón* ellen. Ő ugyanis, mint ismeretes, olyan ideális állam tervét alkotta meg, amelyben mindenkinek a maga szerepét játssza mint filozófus, harcos vagy ór – adottságainak és képességeinek megfelelően. A végén,

egy mellékmondatban azt mondja *Platón*: Azok pedig, akik semmire sem alkalmasak, semmire sem képesek, üljenek a piacon, és adjanak el árukat. Erre még a parasztoknak sincs idejük, mondja a filozófus, mert valami fontosabbat kell tenniük: zöldséget és gyümölcsöt kell termesztelniük. Manapság **a kereskedők** megfordították a viszonyokat: **átalakították a világot a saját képükre, és már nem a filozófusok és erénytanaiak számítanak, hanem a piaccsinálók és tanítasuk a piaci értékről**; a filozófusok és a szellemtudományok művelőinek helyét a sarokban jelölték ki, és azt mondják nekik: Mivel semmire sem vagytok képesek, felőlünk ücsöröghettek itt, és gondolkodhattok. Így legalább senkinek sem ártotok.

A *Platón* által olyannyira megvetett kereskedők egyébként odavethetnének még egy érvet a sarokban gubbasztó filozófusoknak. Nevezetesen megkérdeshetnék: Tulajdonképpen mire mennének nélkülünk? A nyugati kultúra szépsége, ételeink rafinériája, a filozófiai hagyományok sokfélesége – mindez voltaképpen nem a kereskedésnek, tehát a piacnak köszönhető? Mik lennétek ti a mi Indiába tett útjaink nélkül, az arabokkal fenntartott kapcsolataink nélkül, a gyarmatárúk nélkül? Sosem láttatok volna sem borsot, sem krumplit, fogalmatok sem lenne sem a számolás művészetéről, sem *Konfuciusz* gondolatvilágáról. Tehát legyetek hálásak! Hol lennétek ti, ha mi nem érvényesültünk volna? A piac védelmezőinek ebben kétségtelenül igazuk van. Amennyire nyomasztó a piac kezdődő egyeduralma, annyira elképzelhetetlen a kultúra története a piac nélkül. Újdonság azonban, hogy **manapság olyan piaci történéssel van dolgunk, amely semmilyen morális határt és megkötöttséget nem akar elismerni**. A 19. század okosabb vállalkozói – amikor is a piac először vett nagy, világot átfogó lendületet – elég pontosan tudták, hogy a piacnak morális alakmásra van szüksége, hogy kordában tudja tartani kannibalisztikus farkasvadásait. Az állam és az egyház enyhítette a piaci történést, és azokat támogatta, akiknek a piaci értéke – ahogyan ma mondanánk – feneketlen mélységbe hullott: az özvegyeket, az öregeket, a rokkantakat. A chicagói fiúk és neoliberais sleppjük a legszívesebben röpityára taposná ezeket az oszlopokat. **A szociális háló – mondják – csak a teljesítőkészség megbénulásához és elernyedéséhez vezet**. És kezdenek ily módon érvényre jutni, mivel az állam egyre gyengébbé válik ezekkel az érvekkel szemben. Az ember naprakész

akar lenni, különben – hangzik a fenyegetés – a konszernnek más, morálisan szabályozatlan régiókba tűnnek el. Ezért veszíti el befolyásolási lehetőségeit az állam, **ezért kell fékevesztett piacgazdaságról beszélni, ezért válik a piaci érték kortársaink fő antropológiai ismertetőjegyévé** – ahogyan a szekerce tartozott a kőkorszaki ember hatalmi jelvényei közé. A politikai elitnek alig mernek már valami mást tenni, mint hogy a piac száját figyelik, és utána szajkózzák, amit az eléjük ad: deregulálás (a szabályozás leépítése), flexibilizálás (rugalmassá tétel), globalizálás (világméretűvé tétel): ez a piacvallás szentháromsága – Atya, Fiú és Szentlélek.

Zygmunt Baumann brit szociológus így írja le mai helyzetünket: Olyan repülőgép kabinjában ülünk, amely hatalmas sebességgel halad előre – de pilótaülése üres. Senki sem irányítja ezt a repülést. Az ellenőrizetlen gazdasági darwinizmus egyre nagyobb és nagyobb sebességet idéz elő – anélkül hogy felismerhető lenne valamilyen cél. Egyébként az okosabb menedzserek megértették ezt, a helyzet veszélyessége világos számukra. **Annak a világtársadalomnak, amelyet a mohóság és a verseny irányít,**

- Egy milliárd ember nem képes kielégíteni legelemibb fogyasztási igényeit sem.
- A világ hetven országában ma alacsonyabb a fogyasztás szintje, mint huszonöt évvel ezelőtt.

Miközben az egyik oldalon folyamatosan süllyed az emberek piaci értéke, a másik oldalon az abszurditásig fokozódik:

- A világ 15 leggazdagabb személyének vagyona ma meghaladja Fekete-Afrika teljes bruttó nemzeti össztermékét.
- A világ 225 leggazdagabb embere akkora vagyonnal rendelkezik, mint az emberiség fele összesen.

A gazdagok és a szegények közti olló egyre szélesebbre nyílik. Ivan Illich-hel azt mondhatnánk: Voltaképp mindegy, milyen gazdagok a gazdagok. Az igazán rossz az, hogy az utóbbi évtizedekben elrabolták a szegényektől annak lehetőségét, hogy fenntartsák magukat – tehát azt a lehetőséget, hogy maguk gondoskodjanak táplálékukról. De hát éppen ez az a titkos kényszer, amely a piaci érték fogalmából indul ki: Senkit sem hagy ki, senki ne vonja ki magát, mindenkinek alá kell vetnie magát az új istennek, a piacnak. **Azért ragadják el a világ szegényeitől önmaguk táplálásának képességét, hogy függővé váljanak az élelmiszerellátástól, vagyis a piactól.** Piaci értékük nulla, de nullaként be vannak kötve a piacba. **Az indiai vagy afrikai kisparasztnak nincs piaci értéke. Az nyomornegyedek élelmiszerszállítványoktól függővé tett lakóinak van**

szükségképpen meg kell semmisítenie önmagát, mivel a könyörtelenség vált irányelvévé. Az okosabb menedzserek azonban semmin sem tudnak változtatni, mivel az utasok között senki sincs, aki vezetni tudná a repülőgépet. Az okosabb menedzserek tudják, hogy rajtuk is érvényesül a kényszer: a legjobb, és ezért a legkönyörtelenebb üzleteket kell megkötöniük, és ezzel le kell hengerelniük minden versenytársukat, akiknek minden pillanatban áldozataivá válhatnak. Maguk is cápák, de folyton a nyomukban van egy még nagyobb cápa, hogy elkapja őket. Hogyan is végződhetnek ez másképp, mint egy általános nagy öldöklésben? Ebben a szabályozatlan konkurenciaharcban senki sem képes erkölcsi önkorlátozásra. Kitől indulhatna ki a jövőben a piac ellenőrzése, amely a piac gyengébb résztvevőit védelmezné? Ki lehetne még azok ügyvédje, akiket a piac hurrikánjának általános tombolása maga alá temet, vagy hajléktalanná tesz, vagy a társadalom peremére szorít? Ezt a tornádót nem csupán előre jelzik, ez már tombol. Halljuk csak, miről tájékoztat az ENSZ:

- Több mint 100 millió ember hajléktalan.

piaci értékük, még ha az negatív is: ők integráltak, függők, részévé váltak a világvallásnak.

Természetesen nem újdonság, hogy **az embereknek különbözők az életésélyeik, és az sem újdonság, hogy vannak gazdagok és szegények. Új dolog viszont, hogy eltűnik ennek a kritikája.** Az ókor gazdag embere ki volt téve a hordóban lakó Diogenész vagy Seneca kritikájának. A gazdagságkritikát Jézus és a korai szerzetesek tövisként szűrték bele a hanyatló ókor és a feltörekvő kereszténység testébe. A középkori teológia és az újkori filozófia sosem mentette föl a gazdagokat e kritika kiküszöbölése. A politikában és a gazdaságban eltüntetik a gyorsítás akadályait, hogy kiszolgálják a naprakészség parancsát. A külső akadályok eltüntetésének felel meg annak szükségszerűsége, hogy az egyé-

nek belsejéből is eltávolítsák azokat az akadályokat, amelyek útjában állnak a gyorsításnak. A „piaci érték” fogalmának az a titka, hogy ez a fogalom az az eszköz, amellyel ezeket a belső akadályokat lebontják mint valami középkori városfalat. Amit egykor jellemnek neveztek, a belső gyorsítás korában fő- fő akadállyá válik. **Arisztotelész** azokat dicséri, akik **habozva és tétlenül** mennek keresztül a világon. Manapság aligha lehet ennél rosszabbat híresztelni valakiről. **Habozva és tétlenül:** az a bankigazgató, az a konszern- menedzser, az a miniszter vagy az a püspök, aki belekapaszkodna ezekbe a szavakba, azonnal eltűnne a piacról, piaci értéke a feneketlen mélységbe süllyedne.

A jellem, amelyet az ókor óta újból és újból, és mindig nagy fáradtsággal a jó eszméjével, a *summum bonum*-mal kapcsolatos össze, **ma fölöslegessé válik.** Helyébe a gyorsítás ellentmondást nem tűrő felszólítása lép. **Az erény eszméjét kidobják, mint a kávézaccot.** Ezért a személyt többé nem lehet *imago Dei*-ként, Isten képességét elgondolni, hanem egy hatásvos autópálya mintájára tervezik meg. A *Homo modernissimus*-t nem a jó keresésével lehet szemléltetni, hanem azzal, hogy körbe-körbe száguldozik a Forma-1-es gyűrű aszfaltján. Azt a füstoszlopot, amely egykor a zsidó nép előtt haladt a pusztában, az a ciklikus sisterség helyettesíti, amellyel a versenykocsik levágnák az örökké azonos kanyarokat, miközben követi őket a kamera tekintete, amelyen a sebességtől megszállott nézők milliói csüngenek. A Forma-1 bővülését csak akkor lehet megmagyarázni, ha tudatosítjuk, hogy annak látványát kapják, amivé nekik maguknak is lenniük kell ebben a világrendben: gyorsulásra képes bádoggá. Hogy örjítő gyorsasággal forogjanak körbe-körbe, hiszen ebben a száguldásban a rajt és a cél végül is ugyanazt jelent. **Öncélú gyorsulás, irány nélkül.**

A jellem likvidálása olyan lényt léptet színre, amely az ütközés törvényének kitett részecskeként érzékeli önmagát. Miután Isten és a Jó veszendőbe ment számára, ez a lény szükségképpen kezd megvakulni a Te-vel, az Embertárssal szemben is. Ez elkerülhetetlen – mert a Jó eszméje nélkül a másikat nem lehet többé embertársként érzékelni, hanem már csak versenytársként. Ez a lény behúzza valási és interaktív érzékeltőit, és olyan monád (önmozgással rendelkező, önálló szellemi lény) alakul ki, amely csak a tőzsdei sikerben, a fitnesz-stúdióban vagy a horrorvideóban képes elevennek megtapasztalni önmagát.

Mivel ez a lény elvágta azokat a köteleket, amelyek Istenhez és felebarátaihoz kötötték, elveszítí az Énjét is, mivel az Én csak akkor valósulhat meg, ha az isteni vagy emberi Te rezonancia-felületeként jelenik meg. Az individualizmus radikalizálásából így következik rögtön az individuum pusztulása.

Ebben a szóban, hogy „piaci érték”, az ember legsajátabb lényege elleni végérvényes támadás rejtőzködik. Az ember átalakítása a termelés átalakítását követi. A merev taylorista rendszernek, amely a futószalag melletti munkában fejeződött ki, vége. A futószalag számára közömbös volt a dolgozó belső élete. A munkadarab ritmusra érkezett, és ritmusra kellett elvégezni rajta az esedékes tennivalót. A hierarchiának és a munkamegosztásnak ez a kora elmúlt, helyébe együttműködő munkafarmák lépnek. Most az alkalmazottak kreativitása és elkötelezettsége iránt van kereslet. *Az egyes munkatársaknak mintegy vallási kötelességük, hogy bevessék erőiket a vállalkozás céljainak megvalósulásáért.* Ezért emlegetik a piaci értéket; a piaci érték az a feszítővas, amelynek segítségével feltörik az individuum bel-

ső akadályait, hogy hozzáférjenek az emberi erőforrásokhoz. *Ez a folyamat régóta nem korlátozódik már a termelés területére.* Az óvoda és a börtön, a színház és a múzeum, az egyetem és az iskola, a szeretetszolgálat és a munkásjóléti intézmény, az ifjúsági munka és az öregek ellátása: *minden a piaci érték uralma alá kerül.* A professzor tanításának értékét fölbecsülik; a betegápoló beüti a számítógépbe a haldokló ágyánál végzett tevékenységeit; a drogterapeutát tízperces személyiség-erősítő gyakorlatokra tartják. Ahogy az egyik vadnyugati film hőse lovának nyergéhez kötözött egy koporsót, amikor belovagolt a közeli kisvárosba, ma úgy vonszolja a piaci értéket a koporsót a társadalomba, hogy mindent elsüllyesszen benne, ami még él. A piaci érték emlegetése mögött a társadalom átfogó elgleccseresedése és kihülése figyelhető meg. Tulajdonképpen az a cél, hogy a társadalom és az egyén számára semmi más ne számítsen már, csak az üzemgazdasági számítás.

Ilyesmi még nem létezett az emberiség történelmében, és igencsak kérdéses, hogy lakhatók-e az életnek azok a területei, amelyeket már csak

üzemgazdasági feltételek tartanak össze. Rögtön világossá válik ez, ha a gyerekekre pillantunk. A gyerekek nem tudnak emberré válni, ha nem szereznek tapasztalatot arról, hogy olyan szeretetet és jóindulatot kapnak, amelyet nem kell kifizetniük. *Az a nevelés, amely a gyerek eljövendő piaci értékét állítja középpontba, szükségképpen szörnyeket fog létrehozni.*

Nyomasztó ez a forgatókönyv? Bizonyára, de magában rejti azt a reményt is, hogy a szörnyű vihart sugárzóan fényes nap követi majd. Utódaink talán egészen másképp döntenek. Talán elhatározzák, hogy ledöntik azt a világot, amelyet kaptak, és emberbarát otthon építenek a helyébe. Ez ugyan csoda lenne – de *hinni kell a csodákban:* A pénz által uralt világban miért ne kezdhetne el hirtelen egy ellenjáték világítani, és miért ne bontaná ki erőit? Egy olyan ellenjáték, amely az összeköttetések helyett a barátságra, az elvevés helyett az adásra épít, s amely a versenytárs helyett az embertársat fedezi fel? Ez megtörténhet. Várakozunk hát rá!

Forrás: Publik-Forum, 2001/21

A szerző teológus és szociológus, egyetemi tanár Giessenben.

Eliás Ádám

Unionizmus helyett konföderalizmust!

A Kétezred-év és Ezredév ünnepének évében ajándékot nyújtott át nekünk a magát Európai Uniónak nevező pénzhatalmi szervezet: ország-értékelést készített Magyarországról. Amióta megkaptuk, az egyébként szavakban Magyar Milleniumot ünneplő teljes magyar közhatalmi elit úgy viselkedik, mint a 6/B a bizonyítványosztás után (elnézést kérek a 6/B-tól, mert ott biztos, hogy nemcsak stréberek vannak!): politikusok, pártok és minisztériumok egymás szavába vágva igyekeznek megigazulni, és a többiek hitványosságát bizonyítani ennek az értékelésnek a mérlegén. Nyilván ennek is megvan a társadalompszichológiai célja: a csatlakozás magától értetődő, végérvényesen eldöntött voltát hipnotizálni, hogy amikor a népszavazásra sor kerül, már ne szabad emberek megfontolt ítélete, hanem egy öntudatában, döntésképeségében megbénított társadalom felülről diktált látszatvéle-

ménye jelenjék meg. (Ez már jól bevált a NATO-csatlakozás bűnös félelem-propagandájában). Érdekes, arra a hírre, hogy várhatóan családok tízezreit fogják majd kilakoltatni, korántsem támadt ilyen sürgés-forgás a politikai elit köreiből – pedig ez az igazi ország-értékelés.

Kétségtelen, hogy az európai köztudatban mára már evidens értékek – emberi jogok, kisebbségvédelem stb. – jelen vannak normaként az értékelésben, de az embernek az a benyomása, hogy manipulatív módon használják a normákat, s alibiként szolgálnak arra, hogy a lóláb szépen legyen csomagolva, amikor kilóg.

Mert a lóláb brutális nyíltsággal, arcpirító szégyentelenséggel kilóg: az Unió kritika tárgyává teszi, hogy a kormány és a parlament nem tett hatékony lépéseket a magyar jegybank függetlenségének továbbberősítése érdekében. Tehát azt, ami már tőrhetetlen évek óta, nevezetesen az MNB

függetlensége a magyar társadalom érdekeitől és a demokratikusan választott magyar közhatalomtól, s ezzel egyidejűleg szolgálai függősége a nemzetközi pénzhatalomtól, ezt a ha-zaáulásnak minősíthető helyzetet az Európai Unió szerint tovább kell erősíteni.

Mi más ez, mint a pénzgyarmatosítás gátlástalanul nyílt önleplezése? Úgy látszik, az urak már nem tartják fontosnak a finom, szépítő fogalmazást. Vajon miért? Talán úgy ítélik meg, hogy a magyar társadalom olyan mértékben elvesztette tartását, hogy érdekeinek semmibevétele után már érzékenységre sem kell tekintettel lenni? Hálásak vagyunk ezért az önleplezésért. A frontok és a felelősség ezután már tisztán, egyértelműen látható. Senki nem mondhatja többé, hogy nem tudta, vagy nem gondolta.

Ugyanakkor alkalom ez arra is, hogy egészen vázlatosan áttekintsük,

milyen eszmék szervezik az euro-atlanti integráció folyamatát (az Európai Unió ennek csupán egyik eleme), mi az, amit rossznak ítélünk e folyamatban és eszmerendszerben, s milyen más eszméket kínálunk, ajánlunk ezekkel szemben alternatívaként.

Nem szeretjük az unionizmust, amelynek lényege: mindenki földjé önmagát, s valamilyen egyesítő-egységesítő elv közös érvényre juttatásával egy már jelleg nélküli masszává olvad. Az ilyen folyamatot külső integráló erő szervezi és kényszeríti ki, amelynek hatalmában van az egyesítő-egységesítő elveket és az ezeket érvényre juttató gyakorlatot meghatározni. Az Európai Unió unionizmusa esetén ez a külső integráló erő az észak-atlanti pénzhatalom. Szellemi- eszmei muníciója materialista összképet mutat: központi üzenete és ígérete a materiális jólét, a fogyasztás élvezetének határ nélküli fokozása, s e legfontosabb cél érdekében jogcím formálása a világ kirablására, a fehér ember civilizációjának magasabbrendűsége alapján. Mindehhez egy ál-liberális (hamisan szabadelvű) izlésvilágból táplálkozó ideológiai kenet társul, amely érzégs lepedékként hivatott beborítani az alapelvek brutális materializmusát, s amelyet nem átnak olykor „kereszténységnek” minősíteni. Ennek elemei azonban önmagukért beszélnek, például a gyermek jelenthese fel az édesapját a bíróságon, ha kap egyet a fenekére, vagy hogy homoszexuálisok házasságot köthessenek, s gyermeket fogadhassanak örökbe stb. Fontos hangulati eleme ennek az unionizmusnak a gög: a globális viszonyulási rendszerben ők vannak a középpontban és legfelül, mindenki

hozzájuk méri magát, a feltételeket mindenre (nemcsak a csatlakozásra!) vonatkozóan ők szabják, s a presztízs érdekében finanszírozzák a hatékony propagandát annak a látszatnak globális sulykolása érdekében, hogy mindenki, kezét-lábát törve, hozzájuk akar tartozni.

A tisztánlátás érdekében, a fenti ideológiai összkép jellegének érzékelése céljából döntően fontos a különbségtétel a liberalizmus és az ál-liberalizmus között. Az euro-atlanti unionizmus lépten-nyomon a liberalizmus eszméire hivatkozik. Valójában semmi köze a szabadságeszme történelmi kibontakozásához és érvényesüléséhez, az emberiség egyetemes történelmének egyik legmagasabb vonulatához. A szabadságküzdelmek szellemi és gyakorlati hősei sziklaszilárd, életáldozatig menően is következetes erkölcsiséget képviseltek, és semmilyen emberellenes hatalommal nem alkudtak meg. Az utóbbi évtizedekben magukat liberális politikai erőnek nevező csoportok – itthon és külföldön –, az erkölcsi szabadságba és a pénzhatalmi világrendszer ideológiai és aktuálpolitikai kiszolgáltatásába siklatták ki a liberalizmus magasztos eszmevilágát. Mindkettő az emberi lény és társadalom rabságához vezet: az erkölcsi szabadság tönkretesz minden emberi tartást és értéket, a nemzetközi pénzhatalom pedig, rafinált álcázással ugyan, de egyértelmű módon a társadalmak újragyarmatosítását hajtja végre. Mindez pontosan ellentéte a szabadságeszme érvényesülésének. Nem kétséges tehát, hogy a mostani liberálisok csak bitorolják ezt a nevet a szabadságeszme lejárata céljából, és hogy azt a tévképzetet ültessék el az emberek tudatába, hogy a szabad-

ság egyenlő a fogyasztás élvezetével, az erkölcsi szabadoossággal és a pénzhatalmi elvű társadalmi-gazdasági rendszer globális uralmával. Ezt átlátva nem szabad a liberalizmust elvetnünk: nem más az, mint eszmei őseink szabadságvágyának és a mi szabadságvágyunknak a kifejeződése, és végső soron az evangélium megszabadulást hirdető kozmikus üzenetéből fakad. Viszont az e fogalmat napjainkban bitorló személyeket és csoportokat következetesen ál-liberálisoknak kell neveznünk, rámutatva, hogy nem ők, hanem mi képviseljük a szabadságeszme érvényesítéséért folyó tényleges küzdelem időszerű kezdeményezőseit.

Azt sem szeretjük az unionizmusban, hogy az egyes országok hatalmi klikkjeinek egyezkedését állítja be úgy, mintha ez az adott országok együttműködését jelentené. A képmutatóan „harmonizációnak” nevezett folyamatokban nem egyéb történik, mint az alávetettség „önkéntes”, belső intézményesítése pénzügyi, gazdasági, jogi téren. A „teljesítmény” itt úgy értendő, hogy melyik ország hatalmi klikkje milyen előrehaladást mutat törvénykezésben, jogszerkezetben, pénzügyi struktúrában stb., az alávetettség intézményesítése terén. Néhány tucat, de legfeljebb pár száz ember szorgos ténykedése a gyarmatosító adminisztrációban olyan minősítést kap az Uniótól, mintha az az adott ország „teljesítménye” lenne, miközben a társadalmak 99%-a – egyelőre – bénultan és némán szemléli a képtelen sürgés-forgást.

Az a történelmi méretekből is elképesztően botrányos alkotmányjogi helyzet állt elő, hogy miközben a társadalom még egyetlen szót sem nyilvánított arra vonatkozóan, hogy akarja-e az unió csatlakozást, a demokratikusan hatalomba került erők az ország egész jogrendjét már hozzáigazítják a csatlakozási feltételekhez, azzal az alibi-hivatkozással, hogy mindez amúgy is, a csatlakozás nélkül is a magyar társadalom érdekét szolgálja. (Ugye emlékszünk még: nekünk kellett saját érdekeink szempontjából jónak tartanunk a proletár internacionális mindenekfeletti érdekeit, most a pénzhatalmi internacionális divatosan szólva: globalizmus] érdekeit kell a saját érdekeinkkel azonosként szolgálnunk!)

A fentiek illusztrálására jól szolgál az a minden nor-

mális jogérzékű ember számára felháborító tény, hogy a közhasznú szervezetekről szóló 1997. évi CLVI. törvény 26.§ C pontjában, amely „a társadalom és az egyén közös érdekeinek kielégítésére irányuló” tevékenységeket – mint közhasznú tevékenységeket – sorolja fel, a 19. tétel így hangzik: „az euro-atlanti integráció elősegítése”. Tehát prejudikálja a népszavazás eredményét, vagyis törvény formájában törvénytelenséget követ el. Itt tartunk: a társadalom meggyőzése és célirányos, közvetlen akaratnyilvánítása előtt a hatalom jogszabályok sokaságába építette be az uniós csatlakozás „virtuális” tényét. Ez kimeríti a politikai bűnözés, a társadalom szellemi-erkölcsi-jogi gúzsbakötésének tényállását. Nem tudom, mit tesznek majd az urak, ha a társadalom esetleg mégiscsak nemmel szavaz az uniós csatlakozásra.

Mi mást ajánlunk.

Az euro-atlanti unionizmussal szemben a közép-európai konföderalizmust szorgalmazzuk, de alapvetően és általában az államok együttműködését meghatározó alapelvként is a konföderalizmust ajánljuk. Ennek lényege, hogy minden együttműködő fél megtartja önmagát, önmaga szuverenitását, s a szabad, szuverén államok érdemi együttműködése fogja közösségbe az országokat. Az együttműködés lényegi területe azonban nem a hatalmi dimenzió, amelyben államküldöttségek egyezkednek, hanem az érdemi szint, a különböző országok mindennemű „alsó szintű” szervezeteinek egymás felé fordulása, egymással történő közvetlen kapcsolatépítése, konkrét, közös kezdeményezései. (Jó példa erre a nemzetközi vasúti rendszer. Egyik vasúttársaság sincs alárendelve a másiknak, sem valami közös központnak, a vonatok mégis rendben közlekednek Oslóltól Ankaráig.) A hatalmi szintnek annyi a dolga, hogy minden módon segítse az ilyen elvű és gyakorlatú együttműködést, de sem magát, sem a társadalmat nem áltathatja azal, hogy maga megvalósíthatja az együttműködést. Mert hiába térnek vissza a küldöttségek a „gyümölcsöző” tárgyalásokról elégedetten, ha az érdemi szint, a társadalmi-emberi szint mozdulatlan marad az együttműködésben, sőt esetleg éppen az egymás iránti negatív indulatok kezdenek erősödni.

Az integrációt kikényszerítő erőként pedig elutasítunk minden külső, idegen, lelki-szellemi alkatunkkal és érdekeinkkel ellentétes agressziót, akármilyen kifinomultan álcázott formában jelentkezzen is.

Ehelyett a nemzetsorsba írt tényekből szükségszerűen következő, regionális jellegű és a nemzetek közötti vonzódásból fakadó, spontán, érzelmi jellegű integráció realitását fogadjuk el, és ajánljuk a társadalom figyelmébe. A földrajzi elhelyezkedés, a történelmi múlt és a kulturális eredmények nem változnak véleményektől, izlésektől és ránk erőltetett, absztrakt foganatású elvektől. A regionális, de konföderatív jellegű és minőségű integráció tehát szükségszerűség, mert annak alternatívája csak egymás folyamatos pusztítása lehet a végzetes beteljesülésig. És mindenkit figyelmeztetnünk kell, aki illúziókat táplál: egy idegen, a térségre kényszerített integráció nem oldja fel ezt a súlyos, sorsba vágó alternatívát, legfeljebb csak elodázhathatja, minden évvel csökkentve a pozitív kibontakozás esélyét.

A proletár internacionalizmus és az antant erőszakos integráló ereje – mint látjuk – nem teremtett igazi békét és együttműködést a Szovjetunió, illetve Jugoszlávia és Csehszlovákia népei között, de a „trianoni integráció” ugyancsak észak-atlanti eredetű rendszerében részt vevő országok között sem. Most is, ahelyett hogy időt hagynának a világ organizátorai e térség népeinek, hogy – szabadon idézve József Attilát – „rendezhessék végre közös dolgaikat”, s ebből az egyébként bizonyára kínos-keserves-gyötrelmes, de egyedüli igazi megoldást és jövőt ígérő rendezésből kibontakozhassék a megbékélés és a konföderális szellemű együttműködés – ehelyett e térségre újra ráront az észak-atlanti pénz- és külhatalmi gőzhenger. Nagyobb szembenállást eredményez a népek között, mint valaha volt, s mint valami megváltó kreatúra rákényszeríti az országokat a maga diktálta, „üdvözítő” integrációra. Hová vezethet ez a belülre kerültek, a bentiek és kintiek, a kintiek viszonyában? A nemzeti önazonosságot, önmegtartást a legrefináltabb, legügyesebb politikai elit sem teheti semmissé, a legkörülmönfontabb nemzetközi szerződések által sem. Az ugyanis nem függ tőle, bármennyire szeretné is; ha ideig-óráig tetszhalálba bénítják is, újraéled. Egy mesterséges integráció – nagyon is valószínű – szétesése vajon mit eredményezne a nemzeti önazonosságukat újraérvényesítő népek között? Ha azonban olyan, konföderális szellemű integráció valósulna meg, amelyben a népek csorbítatlanul megtarthatják nemzeti mivoltukat, megsemmisülne a régió legveszedelmesebb időzített bombája: a nemzeti mivolt egymással szembeni kiélése. A nagyhatalmakkal kialakítandó viszonyrendszerrel illetően pedig annak a szükségszerűségnek kellene érvényesülnie, hogy a földrajzi közelséggel hatványozottan

erősödjék az együttműködés, sőt barátság. Közvetlen közelünkben a nagyhatalmak közül Oroszország van. Végzetes következményekkel járna a magyarság számára az oroszokkal való végleges, intézményesült ellenségesség. Az aktív, sokszálú, konkrét együttműködés viszont sokkal szilárdabb garanciája lenne biztonságunknak, mint az Észak-Atlanti Szerződés. Tudjuk, hogy ezt nehéz elfogadni olyan nemzedékeknek, amelyek sorsukban, múltjukban hordozzák a sérelmeket, de mert sorsba vágónak érezzük, ki kell mondanunk: éppen most van ideje, hogy megbékélésből fakadó, tényleges egyenrangúságon alapuló barátságot alakítsunk ki Oroszországgal. Ez a jövő magyar nemzedékek életbevágó érdeke.

Mindez természetesen nem változtat azon, hogy a távoli országokkal is a lehető legaktívabb együttműködésre kell törekedni.

Van azonban egy másik erő is, amelyet a jelenlegi nemzetközi hatalmi körök gondolkodása szinte teljesen figyelmen kívül hagy, meglehetősen szándékosan.

Ez pedig az érzelmi alapon működő spontán integrációs hajlam az egymáshoz vonzó nemzetek között. Ha például a magyar külpolitika aktívan, kezdeményezően lépne fel a magyar népet különösen szerető finnek, lengyelek, bolgárok és törökök irányában, minden esély megteremtődhetne egy olyan észak-déli tengelyű konföderációs-integrációs folyamat elindítására, amely erősítően egészítené ki a regionális integrációt, s jótékony egyensúlyozó szerepet tölthetne be az észak-atlanti és az eurázsiai hatalmi tömb között. Ha pedig ehhez a tengelyhez a valójában vele sorsközösségben lévő Németország is kapcsolódna, Közép-Európa visszanyerhetné erejét és jelentőségét – a világ üdvére. Nehezen tudjuk elhárítani a gyanút: Netán éppen ezt akarja megakadályozni a globális uralomra törő észak-atlanti hatalom – önmaga és a világ kárára?

Ami pedig az ezeket az eszméket tápláló szellemi forrást illeti: meggyőződésünk, hogy egy Krisztus-követő civilizációs fordulat nélkül előbb-utóbb megpecsételődik a fehér ember földi története. Semmilyen egyház vagy felekezet mellett nem agítálunk: nem az egyházakról, és semmiképpen nem az egyházak hatalmáról, hanem Krisztus élő valóságáról van szó, arról, hogy mennyire képes az emberiség a belső és külső berendezkedésben az evangélium igazságát érvényesíteni.

A szerző az Összefogás a Fennmaradásért Mozgalom szóvivője

Forrás: Fennmaradás Társadalmi Irattár